GOSPODARKA

Piotr Niezgódka

PRZESTRZEGANIE PRAW WŁASNOŚCI INTELEKTUALNEJ W CHINACH PO PRZYSTĄPIENIU DO ŚWIATOWEJ ORGANIZACJI HANDLU

Chiny są w powszechnej opinii uważane za państwo co najmniej akceptujące naruszanie szeroko pojętych praw własności intelektualnej¹. Problem ten stanowi jedną z przyczyn kontrowersji oraz napięć w relacjach Chińskiej Republiki Ludowej z wysoko rozwiniętymi państwami Zachodu, zwłaszcza Stanami Zjednoczonymi. Mając na uwadze powszechnie istniejące przekonanie o biernej polityce władz chińskich wobec powyższego problemu, warto podjąć próbę wskazania oraz oceny realnych działań władz ChRL w tym zakresie.

Dla ochrony praw własności intelektualnej w Chinach istotną cezurę czasową stanowi przystąpienie tego państwa do Światowej Organizacji Handlu (WTO), co miało miejsce 11.12.2001 r.². Podpisując i ratyfikując Traktat ustanawiający Światową Organizację Handlu, Chińska Republika Ludowa przyjęła na siebie równocześnie zobowiązania wynikające z Porozumienia o handlowych aspektach własności intelektualnej (TRIPS), które jest integralną częścią powyższego traktatu założycielskiego (Aneks 1C)³. Istotą tego dokumentu jest ustanowienie minimum ochrony praw własności intelektualnej we wszystkich państwach-członkach WTO, dla realizacji którego to celu fundamentalne znaczenie

¹ Szerokie ujęcie praw własności intelektualnej oznacza objęcie tym pojęciem zarówno praw autorskich oraz praw pokrewnych, jak również praw własności przemysłowej.

² http://www.wto.org/english/thewto_e/countries_e/china_e.htm (data wejścia: 06.05.2006).

³ Załącznik do „Dziennika Ustaw” (dalej: „Dz. U.”) z 1996 r., nr 32, poz. 143.

mają zasady minimum ochrony konwencyjnej⁴, zasada traktowania krajowego (asymilacji)⁵ oraz zasada największego uprzywilejowania⁶.

Spektrum regulacji materialnoprawnej TRIPS jest bardzo szerokie – obejmuje zarówno sferę praw autorskich⁷ oraz praw pokrewnych⁸, jak również prawa własności przemysłowej – znaków towarowych, oznaczeń geograficznych, wzorów przemysłowych, patentów⁹, ochrony topografii układów scalonych, tajemnicy handlowej i *know-how*, a także w zakresie pojęcia nieuczciwej konkurencji.

W wyżej wskazanym zakresie władze chińskie zostały zobowiązane nie tylko do stworzenia lub dostosowania odpowiednich regulacji prawnych swego kraju, lecz również do ich późniejszego skutecznego wykonania¹⁰. Poważnym problemem okazało się przy tym tempo reform, narzucone przez Deng Xiaopinga chińskiemu społeczeństwu pod koniec lat 70. XX w., do efektów którego – tradycji prawa typu zachodniego oraz idei

⁴ Jej istotą jest wprowadzenie minimalnych standardów ochrony praw własności intelektualnej (art. 1 TRIPS: „Członkowie wprowadzą w życie postanowienia niniejszego Porozumienia. Członkowie mogą, lecz nie są zobowiązani, wprowadzić w swoim prawie szerszą ochronę niż wymagana przez niniejsze Porozumienie, pod warunkiem, że taka ochrona nie będzie sprzeczna z postanowieniami niniejszego Porozumienia. Członkom pozostawia się swobodę określenia właściwego sposobu wprowadzenia w życie postanowień niniejszego Porozumienia do ich systemów prawnych i praktyki [...]”).

⁵ Polega ona na traktowaniu przez każdego sygnatariusza TRIPS podmiotów z innych państw członkowskich w sposób nie mniej korzystny od tego, jaki jest przyznany własnym podmiotom w zakresie ochrony własności intelektualnej; regulacja ta ma zapobiec dyskryminacji „cudzoziemców” względem „krajowców” (art. 3 TRIPS).

⁶ Jest ona również znana z wcześniejszych umów międzynarodowych, wypracowanych jeszcze w ramach GATT; stanowi ona *novum* na gruncie międzynarodowych umów z zakresu ochrony własności intelektualnej; jej istota sprowadza się do automatycznego rozszerzenia korzyści w zakresie ochrony własności intelektualnej przyznanych jednemu z członków TRIPS na wszystkich pozostałych członków; regulacja ta ma na celu równe traktowanie „cudzoziemców” w każdym z państw – sygnatariuszy (art. 4 TRIPS); J. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie i prawa pokrewne – wprowadzenie*, Zakamycze 2004, s. 165–166.

⁷ Poprzez art. 9 TRIPS następuje odwołanie do art. 1–21 Konwencji Berneńskiej o ochronie dzieł literackich i artystycznych („Dz. U.” z 1935 r., nr 84, poz. 515; Porozumienie TRIPS odwołuje się do tekstu paryskiego z 1971 r.) – tym samym wszystkie państwa członkowskie WTO zostały zobowiązane do przyjęcia rozwiązań zawartych w tej fundamentalnej dla międzynarodowego systemu ochrony praw autorskich umowie międzynarodowej.

⁸ Art. 14 ustanawia autonomiczny system ochrony praw wykonawców, producentów nagrań dźwiękowych oraz organizacji nadawczych, przy czym warto wskazać, iż ukształtowany tu system ochrony jest na niższym poziomie od zawartego w Konwencji Rzymskiej o ochronie wykonawców, producentów fonogramów i organizacji nadawczych z 1961 r. („Dz. U.” z 1997 r., nr 125, poz. 800).

⁹ Poprzez odwołanie do regulacji Konwencji Paryskiej o ochronie własności przemysłowej z 1883 r. („Dz. U.” z 1932 r., nr 2, poz. 8).

¹⁰ Nakazuje to Część III Porozumienia TRIPS, która wprowadza procedury mające zapewnić realizację wskazanego minimum u państw-sygnatariuszy; przewidziane tam środki mają charakter zarówno cywilny, jak i administracyjny, przewidziano także wprowadzenie środków o charakterze

państwa prawa – Chińczycy nie byli przywiązani. Za znaczne utrudnienie należy ponadto uznać brak pojęcia indywidualizmu jako takiego w kulturze chińskiej, w związku z czym wszelkie formy wyłączności twórczej, jako prawa jednostki, mającego co do zasady charakter zakazowy, nie były akceptowane przez społeczeństwo chińskie¹¹.

Chińskie działania po podpisaniu TRIPS

Jak już wskazano, Chiny były – i nadal są – poddawane ostrej krytyce za niewystarczające przestrzeganie międzynarodowych postanowień w zakresie ochrony własności intelektualnej. Część komentatorów zauważa, że chińska gospodarka rozwija się w głównej mierze w oparciu o skopiowane wzorce produktów z krajów rozwiniętych – nie pojawia się praktycznie jakakolwiek wartość dodana w postaci własnych udoskonaleń, natomiast sukces eksportowy zostaje osiągnięty dzięki niskim kosztom pracy. W tym miejscu warto wskazać, iż podobną drogą podążyły wcześniej inne państwa wschodnioazjatyckie, jak na przykład Japonia, Korea Południowa czy też Tajwan.

Pojawiają się również opinie, iż zjawisko piractwa jest w chińskich realiach normą, co więcej – normą akceptowaną przez władze w Pekinie. Niektórzy autorzy wskazują, iż chiński rząd co jakiś czas dokonuje działań o charakterze symbolicznym (jak na przykład aresztowań), aby na forum międzynarodowym stworzyć opinię, że podejmuje próby wywiązania się ze zobowiązań międzynarodowych¹². Aby jednak w pełni obiektywnie ocenić poziom ochrony własności intelektualnej w Chinach, należy w pierwszej kolejności podjąć próbę analizy obowiązujących przepisów chińskiego prawa w zakresie ochrony własności intelektualnej.

Zgodnie z postanowieniem punktu VI Aneksu 1A do Protokołu Akcesji ChRL do WTO Chiny zostały zobowiązane nie tylko do udoskonalenia swoich przepisów z zakresu prawa autorskiego, znaków towarowych oraz patentów, lecz również do wprowadzenia uregulowań prawnych w pozostałym zakresie objętym minimum konwencyjnym. Ponadto, w tym samym punkcie nałożono na chińskiego ustawodawcę obowiązek zwiększenia efektywności przestrzegania praw własności intelektualnej poprzez wprowadzenie bardziej efektywnych sankcji prawno-administracyjnych. Należy w tym miejscu zauważyć, iż przystępując do negocjacji Chiny posiadały zasługujący na odnotowanie katalog uregulowań prawnych z zakresu ochrony własności intelektualnej:

Prawo autorskie z 7.09.1990 r., znowelizowane 27.10.2001 r. zgodnie z wymogami TRIPS;

Rozporządzenie wprowadzające przepisy prawa autorskiego z 24.05.1991 r., uchylone rozporządzeniem z 2.08.2002 r., które weszło w życie 15.09.2002 r. i wypełniało standardy TRIPS;

karnym (art. 61). Porozumienie powołuje do życia Radę TRIPS, której zadaniem jest monitorowanie funkcjonowania systemu oraz zgodność działań podejmowanych przez poszczególne państwa z regulacją TRIPS.

¹¹ Szerzej K. Gawlikowski, *Problem praw człowieka z perspektywy azjatyckiej*, „Azja–Pacyfik”, t. 1 (1998).

¹² G. Sorman, *Wyzyskujący i wyzyskiwani: dwa chińskie narody*, „Europa” (dodatek do gazety codziennej „Fakt”), 7 września 2005 r.

Rozporządzenie w sprawie ochrony programów komputerowych z 4.06.1991 r., uchylone rozporządzeniem z 20.12.2001 r., które weszło w życie 1.01.2002 r. i wypełniało standardy TRIPS;

Prawo znaków towarowych z 23.08.1982 r., znowelizowane 22.02.1993 r. a następnie 27.10.2001 r. zgodnie z wymogami TRIPS;

Szczegółowe zasady wprowadzające prawo znaków towarowych z 10.03.1983 r., uchylone przez poprawkę z 1301.1988 r. oraz następnie poprawkę z 11.08.2002 r., która weszła w życie 15.09.2002 r. i wypełniała standardy TRIPS;

Rozporządzenie w sprawie ochrony nowych gatunków roślin z 20.03.1997 r., które weszło w życie 1.10.1997 r.¹³;

Ustawa o ochronie przed nieuczciwą konkurencją z 2.09.1993 r., weszła w życie 1.12.1993 r.;

Rozporządzenie o ochronie topografii układów scalonych z 4.04.2001 r., które weszło w życie 10.10.2001 r. i wypełniało standardy TRIPS;

Prawo patentowe z 12.03.1984 r., znowelizowane 4.09.1992 r. a następnie 25.08.2000 r. i spełniające wymogi TRIPS¹⁴.

Na podkreślenie zasługuje również fakt, iż ChRL była w momencie przystąpienia do negocjacji akcesyjnych sygnatariuszem licznych konwencji z zakresu ochrony własności intelektualnej, wśród których można wskazać wspomnianą już Konwencję Paryską (1985) czy też Berneńską (1992), jak również Traktat o własności intelektualnej w odniesieniu do układów scalonych¹⁵ (była jednym z pierwszych jego sygnatariuszy – w 1989 r.). Należy także odnotować, iż w chwili obecnej władze chińskie przygotowują się do przystąpienia do dwóch traktatów wypracowanych w ramach Światowej Organizacji Własności Intelektualnej (WIPO) – Traktatu WIPO o prawie autorskim¹⁶ oraz Traktatu WIPO o artystycznych wykonaniach i fonogramach¹⁷ z 1996 r. Dokumenty te mają szczególne znaczenie ze względu na realizację potrzeby podniesienia poziomu ochrony utworów w obliczu rozwoju technik informacyjnych, dlatego też są one określane jako traktaty „internetowe”¹⁸.

Władze chińskie stworzyły szerokie zaplecze instytucjonalne w zakresie ochrony szeroko pojętej własności intelektualnej. Jego trzon powstał w 1980 r. wraz z powołaniem do życia Chińskiego Urzędu Patentowego. Istotne zmiany organizacyjne zostały przeprowadzone w 1998 r., kiedy urząd ten został przekształcony w Państwowy Urząd Własności Intelektualnej (SIPO¹⁹), który jest instytucją rządową bezpośrednio podlegającą Radzie

¹³ Porozumienie TRIPS nie reguluje problematyki ochrony nowych gatunków roślin.

¹⁴ *Report of the Working Party on the Accession of China to the WTO*, s. 55; <http://docsonline.wto.org/imrd/directdoc.asp?DDFDocuments/t/WT/ACC/CHN49.doc> (data wejścia 06.05.2006)

¹⁵ Treaty on Intellectual Property in Respect of Integrated Circuits („IPIC Treaty”).

¹⁶ „Dz. U.” z 2005 r., nr 3, poz. 12.

¹⁷ „Dz. U.” z 2004 r., nr 41, poz. 375.

¹⁸ J. Barta, R. Markiewicz, *Prawo...*, s. 167.

¹⁹ State Intellectual Property Office of the People's Republic of China; http://www.sipo.gov.cn/sipo_English/default.htm (data wejścia 06.05.2006).

Państwowej. Dalszymi istotnymi podmiotami są Urząd Znaków Towarowych (CTMO²⁰) będący komórką organizacyjną Państwowej Agencji Przemysłu i Handlu (SAIC²¹) oraz Państwowa Agencja Leków i Żywności (SFDA²²). Ponadto w licznych urzędach administracji rządowej wyodrębnione zostały departamenty zajmujące się realizacją uregulowań z zakresu ochrony własności intelektualnej²³. Wszystkie działania są koordynowane przez Grupę Roboczą do spraw Ochrony Własności Intelektualnej, na czele której stoi wicepremier.

Wbrew licznym opiniom głoszącym, że władze chińskie nie są w stanie czy też wręcz nie mają zamiaru egzekwować praw własności intelektualnej, należy stwierdzić, iż w rzeczywistości chińska administracja i sądownictwo czynią duże wysiłki na rzecz poprawy tej sytuacji. Już w 1992 r. zostały stworzone dwa pierwsze specjalne sądy do orzekania wyłącznie w sprawach z zakresu praw własności intelektualnej²⁴; obecnie funkcjonuje osiem takich sądów²⁵. Ponadto w większości sądów okręgowych oraz części rejonowych powołane zostały odrębne wydziały specjalizujące się wyłącznie w problematyce ochrony praw na dobrach niematerialnych²⁶.

Chiński system prawny umożliwia podmiotom, których prawa wyłączne są zagrożone naruszeniem albo zostały już naruszone, wystąpienie z powództwem do sądu lub/oraz z wnioskiem do organu administracyjnego. Cywilna droga sądowa daje możliwość zasądzenia różnego rodzaju środków w ramach postępowania zabezpieczającego, w szczególności zabezpieczenia dowodów²⁷. Sąd może orzec między innymi o przepadku mienia będącego przedmiotem naruszenia praw wyłącznych, wypłacie odszkodowania czy też obowiązku złożenia stosownego publicznego oświadczenia przez podmiot naruszający²⁸. Poza tym, w przypadku wypełnienia przez czyn znamion przestępstwa możliwe jest orzeczenie kary grzywny lub pozbawienia wolności do lat siedmiu.

²⁰ China Trade Mark Office; <http://www.chinatrade-markoffice.com> (data wejścia 06.05.2006).

²¹ State Administration for Industry and Commerce; <http://gsyj.saic.gov.cn/wcm/WCMDData/pub/saic/english/default.htm> (data wejścia 06.05.2006).

²² State Food and Drug Administration; <http://www.sfda.gov.cn/eng/> (data wejścia 06.05.2006).

²³ Jako przykład można podać Ministerstwo Rolnictwa, do którego właściwości należą między innymi sprawy z zakresu ochrony nowych gatunków roślin czy też Ministerstwo Przemysłu Informatycznego zajmujące się sprawami z zakresu ochrony topografii układów scalonych.

²⁴ W Pekinie oraz Szanghaju.

²⁵ Dodatkowo Wydziały Własności Intelektualnej przy Wyższych Sądach Ludowych w Fujian, Guangdong, Jiangsu, Hainan, Tianjinie oraz Trybunał Prawa Własności Intelektualnej przy Wyższym Sądzie Ludowym w Sichuanie; <http://www.chinaiprlaw.com/english/courts/court1.htm> (data wejścia 06.05.2006).

²⁶ L. Wang, *Intellectual Property Protection in China*, „The International Information & Library Review” 2004, nr 36, s. 257.

²⁷ Jest to instytucja podobna do zawartej w art. 80 ust. 1 polskiej Ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych („Dz. U.” z 1994 r. nr 24, poz. 83).

²⁸ Złożenie publicznego oświadczenia dotyczy sytuacji naruszenia autorskich praw osobistych, które chińska ustawa o prawie autorskim włącza co prawda do ogólnego katalogu poszczególnych uprawnień składających się na prawo danego twórcy (art. 10), lecz które w kilku miejscach

Z kolei droga administracyjna, realizowana przez lokalne organy ochrony własności intelektualnej a także wydzieloną w 1995 r. część Służby Granicznej, daje gwarancję szybkich i skutecznych działań w formie zatrzymania mienia naruszającego prawa wyłączne czy też grzywien nie przekraczających określonego poziomu²⁹. Jednolitość wykładni przepisów mają zapewnić „Wytyczne Najwyższego Sądu Ludowego i Najwyższej Prokuratury Ludowej w sprawie określonych zagadnień konkretnego zastosowania prawa w sprawach karnych o naruszenie własności intelektualnej”, które zostały wydane 8.12 i weszły w życie 22.12.2004 r.

Przykładem działań przynoszących konkretne rezultaty może być rozpoczęta we wrześniu 2004 r. szeroko zakrojona kampania zwalczania wszelkich przypadków naruszania praw wyłącznych, w szczególności mających postać nielegalnego kopiowania płyt CD oraz naruszania praw ze znaków towarowych³⁰. Działania obejmowały w pierwszej kolejności wszystkie miejsca, w których najczęściej dochodziło do tych naruszeń, wśród nich liczne targowiska, centra biznesowe, hotele, przejścia graniczne a także, co należy dodatkowo podkreślić, urzędy administracji szczebla lokalnego, gdzie wdrożono system nadzoru nad legalnością używanego oprogramowania.

Do najważniejszych działań podejmowanych przez władze Chin w ramach ochrony własności intelektualnej od przystąpienia do WTO można zaliczyć również reorganizację dotychczasowego systemu zbiorowego zarządzania prawami autorskimi, która została uwieńczona wejściem w życie Rozporządzenia o zbiorowym zarządzaniu prawami autorskimi (1.03.2005 r.). Należy zaznaczyć, że największa chińska organizacja zbiorowego zarządzania (MCSC³¹) jest członkiem organizacji CISAC³², co znacząco podnosi poziom ochrony praw twórców zagranicznych w Chinach. Jest to związane z faktem, iż członkostwo w CISAC dodatkowo zobowiązuje krajowe organizacje zbiorowego zarządzania prawami autorskimi oraz prawami pokrewnymi do ochrony praw podmiotów obcych według zasady asymilacji, co wynika z modelowych umów o wzajemnej reprezentacji, które są wypracowywane przez CISAC. W wyniku zawarcia sieci tego typu umów z „siostrzanymi” organizacjami z innych państw krajowa organizacja zarządzająca może udzielać na terytorium państwa siedziby licencji na eksploatację repertuaru zagranicznego. Inkasowane z tego tytułu wynagrodzenia są przekazywane do poszczególnych orga-

też ustawy są traktowane w sposób odrębny od praw majątkowych (na przykład art. 20 mówiący o niewygasającym charakterze praw osobistych).

²⁹ *Intellectual Property Protection in China*; <http://www.chinaiprlaw.com/english/news/news46.htm> (data wejścia 06.05.2006).

³⁰ Tamże.

³¹ Music Copyright Society of China (Chińskie Stowarzyszenie Praw Autorskich do Utworów Muzycznych); <http://www.mcsc.com.cn> (data wejścia 06.05.2006).

³² Confédération Internationale des Sociétés d'Auteurs et Compositeurs (Międzynarodowa Konfederacja Stowarzyszeń Autorów i Kompozytorów); jest to powstała w 1926 r. organizacja pozarządowa, która zrzesza krajowe organizacje zbiorowego zarządzania prawami autorskimi (obecnie 210 ze 109 państw). Jednym z jej podstawowych kierunków działań jest standaryzacja oraz doskonalenie funkcjonowania organizacji krajowych. <http://www.cisac.org> (data wejścia 06.05.2006).

nizacji „siostrzanych”. Stworzenie w ten sposób zgodnej z międzynarodowymi standardami drogi legalnego dostępu do zagranicznej twórczości należy uznać za znaczący krok w kierunku lepszej ochrony praw podmiotów obcych.

Na podkreślenie zasługują różnorodne działania podejmowane przez władze chińskie w celu promocji i poszanowania praw własności intelektualnej przez chińskie społeczeństwo. Dobrym przykładem może być zorganizowanie „Tygodnia Ochrony Własności Intelektualnej” w dniach 19–26.04.2004 r., który miał na celu właśnie popularyzację wiedzy z zakresu ochrony własności intelektualnej a ponadto spełniał funkcję prewencyjną, ponieważ władze opublikowały dane na temat szybko rosnącej efektywności służb odpowiedzialnych za ochronę praw wyłącznych, a także sankcji karnych grożących za ich naruszenie.

Jako przykład wspomnianej tu efektywności działań podejmowanych przez władze ChRL może posłużyć porównawcze zestawienie następujących danych statystycznych z lat 2002 oraz 2003³³:

PRAWO ZNAKÓW TOWAROWYCH		PRAWO AUTORSKIE		PRAWO PATENTOWE		SŁUŻBY CELNE		ORGANY BEZPIECZEŃSTWA PUBLICZNEGO	
Przypadki naruszeń, które były przedmiotem postępowania	(2002 r.) 39105	Pozwy z zakresu naruszeń	6408	Wszczęte postępowania o zaprzestanie naruszeń prawa z patentu	1442	Wykryte przypadki naruszeń własności intelektualnej	573	Wykryte przypadki „piractwa”	34000
	(2003 r.) 37489	prawa autorskiego	23013		1517		756		34700
Przechwycone i zniszczone nielegalne znaki towarowe	153 mln sztuk	Zakończone postępowania	6107	Zakończone postępowania	1291	Wartość wykrytych naruszeń	95 mln juań	Przechwycone nielegalne płyty CD	140 mln
	85 mln sztuk		22429		1237		68 mln juań		1 mld 144 mln
Narzędzia służące do naruszeń, przechwycone	4188	Sprawy rozwiązane w drodze mediacji	721	Złożone wnioski patentowe	(2003r.) 308487	Wykryte przypadki eksportu oraz importu towarów „podróbek”	557	Inne przechwycone nielegalne publikacje	39 mln
	15597		1173		(2004 r.) 353807		741		37 mln

³³ Źródło: *Status Regarding China's Enforcement of IPR – 2005*, Information Center of the Tianjin Economic – Technological Development Area, http://en.investttda.org/informationcenter/hottopics/IPR/t20050622_3498.htm; http://www.sipo.gov.cn/sipo_English/ndbg/nb/ndbg2004/t20050902_53476.htm (data wejścia 06.05.2006).

Nielegalnie oznakowane produkty, zniszczone	4184 tony	Sprawy przekazane na drogę karną	136	Przyznane patenty	(2003 r.) 182226	Wartość podróbek zatrzymanych podczas eksportu / importu	90 mln juanów	Zajęte linie produkcji nielegalnych płyt CD	18
	5755 ton		224		(2004 r.) 190238		67 mln juanów		34
Nałożone grzywny	214 mln juanów			Łączna liczba wniosków patentowych złożonych w SIPO	2284925 (1874358 krajowych + 410567 zagr.)			Osoby zatrzymane	43000
	242 mln juanów								41000
Sprawy przekazane na drogę karną	59			Łączna liczba patentów przyznanych przez SIPO	1255499				
	45								

Zdecydowana większość powyższych danych wskazuje, iż we wszystkich sferach ochrony własności intelektualnej zauważalna jest stała tendencja wzrostowa poziomu tej ochrony. Ponadto należy zwrócić uwagę na rosnący wskaźnik oceniający ochronę praw wyłącznych (*Computed Intellectual Property Score*³⁴), który w 1998 r. wynosił 5.4160 w dwunastostopniowej skali i tym samym plasował ChRL na poziomie wyższym od państw, takich jak, na przykład, Tajlandia (3.3060) czy też Argentyna (4.8960); w efekcie można stwierdzić, iż zostały osiągnięte standardy ochrony porównywalne do Korei Południowej (6.1028) oraz Malezji (5.4772)³⁵. Współczynnik ten uległ znacznemu wzrostowi w związku ze wskazanymi we wcześniejszej części pracy zmianami w chińskim prawie; należy się spodziewać jego dalszego wzrostu po przystąpieniu ChRL do traktatów „internetowych” WIPO.

Główne problemy realizacji standardów TRIPS w Chinach

Mimo wyżej wskazanych niewątpliwie pozytywnych zmian w zakresie podniesienia standardów ochrony własności intelektualnej w ChRL istnieje cały szereg danych wskazujących, iż państwo to jest zmuszone podjąć jeszcze bardziej intensywne kroki mające na celu dalszą poprawę sytuacji. Zgodnie z najnowszym raportem Międzynarodowego Zrzeszenia Własności Intelektualnej³⁶ (IIPA) poziom piractwa w Chinach niezmiennie oscyluje wokół poziomu 90%, czego rezultatem są roczne straty samych tylko amery-

³⁴ Jest to wskaźnik uwzględniający nie tylko istniejące ustawodawstwo lecz również udział w porozumieniach międzynarodowych, efektywność krajowej administracji i sądownictwa oraz poziom korupcji; [za:] W. Lesser, *The Effects of Intellectual Property Rights on Foreign Direct Investment and Imports into Developing Countries in the Post-TRIPS Era*, „IP Strategy Today” 2002, Nr 5, s. 4–8.

³⁵ Tamże, s. 9.

³⁶ International Intellectual Property Alliance; <http://www.iipa.com> (data wejścia 06.05.2006).

kańskich przedsiębiorstw w wysokości 2,5 mld USD³⁷. Głównych źródeł tego problemu należy upatrywać w następujących dwóch kwestiach:

1. Niepełna implementacja wspomnianego już art. 61 TRIPS, który zobowiązuje państwa- sygnatariuszy do [...] *ustanowienia procedur karnych i kar, które będą stosowane przynajmniej w przypadkach umyślnego podrabiania znaku towarowego lub **piractwa praw autorskich, dokonanego na skalę handlową** (podkr. aut.)* [...]. Chiny wprowadziły co prawda penalizację piractwa, jednak zmiany zostały umieszczone w chińskim kodeksie karnym (art. 217–218) zamiast w ustawie o prawie autorskim, co znacząco utrudnia występowanie na drogę karną przez przedsiębiorców, których prawa wyłączne zostały naruszone na skalę handlową. Przepisy te uzależniają fakt popełnienia przestępstwa piractwa od działania ukierunkowanego na osiągnięcie zysku, co w praktyce okazuje się dowodem bardzo trudnym do przeprowadzenia, szczególnie w przypadku działań wykonywanych w internecie. Ponadto wskazane przepisy kodeksu karnego dotyczą tylko wybranych praw autorskich, co także pozostaje w sprzeczności z art. 61 TRIPS, który dotyczy wszelkich form naruszenia praw autorskich. Władze chińskie próbowały rozwiązać ten problem poprzez wydanie wspomnianych już „Wytycznych Najwyższego Sądu Ludowego i Najwyższej Prokuratury Ludowej w sprawie określonych zagadnień konkretnego zastosowania prawa w sprawach karnych o naruszenie własności intelektualnej”, jednak okazało się to być działaniem niewystarczającym, zarówno z powodu braku wystarczającej precyzji jak również w wyniku braku woli Sądu i Prokuratury, aby zwroty zawarte w Wytycznych interpretować możliwie szeroko. Ostatecznym rezultatem opisanych niezgodności jest praktyczny brak możliwości wystąpienia na drogę karną przez podmioty zagraniczne w większości przypadków masowego piractwa³⁸.

2. Brak wolnego dostępu zagranicznych producentów nagrań, oprogramowania, wydawców etc. do chińskiego rynku, czego efektem jest kolejno brak konkurencji na rynku wewnętrznym, wysokie ceny dostępnych produktów, zaś ostatecznie pokrycie popytu przez produkty pirackie. Zgodnie z wymogami WTO Chiny są zmuszone zmienić ten stan rzeczy; ponieważ pozostaje to poza problematyką TRIPS, poprzestano tylko na zasygnalizowaniu tego problemu³⁹.

Katalog działań, które muszą być podjęte przez władze chińskie w trybie natychmiastowym, obejmuje ścisłą współpracę z kluczowymi przedsiębiorcami, zwiększenie przejrzystości wszelkich procedur, zwiększenie uprawnień wicepremiera w zakresie możliwości nadzorowania działań wszystkich szczebli administracji (zwłaszcza terenowych organów administracji rządowej, których działania pozostają często w „oderwaniu” od kierunku wyznaczonego przez władze centralne), koordynację działań służb odpowiedzialnych za ochronę własności intelektualnej, podniesienie wysokości grzywien nakła-

³⁷ *Statement of the International Intellectual Property Alliance on United States Trade Representative's TRIPS Article 63.3 Request to the People's Republic of China on Copyright Enforcement*; <http://www.iipa.com/pdf/IIPA%20China%20TRIPS%2063%20press%20release%20FINAL%2010262005.pdf> (data wejścia 06.05.2006).

³⁸ *IIPA 2005 Special 301 Report – People's Republic of China*; http://www.iipa.com/rbc/2005/2005SPEC301_PRCrev.pdf; s. 205 (data wejścia 06.05.2006).

³⁹ Tamże, s. 210–215.

danych w drodze postępowania administracyjnego, nowelizację art. 217–218 kodeksu karnego, polegającą na objęciu tymi przepisami również wszelkich postaci naruszeń praw autorskich na skalę handlową, a także zapewnienie możliwie najszerszego zastosowania wyżej wskazanych Wytycznych⁴⁰. Konieczne wydaje się także wprowadzenie zmian w regulacji postępowania cywilnego, które polegałyby na uproszczeniu oraz obniżeniu kosztów tego postępowania, czego rezultatem byłoby dalsze zwiększenie dostępności tej drogi ochrony praw wyłącznych. Należy również zaznaczyć, iż po przystąpieniu ChRL do traktatów „internetowych” WIPO konieczne będzie wprowadzenie dalszych zmian w przepisach chińskiego prawa autorskiego, których głównym celem będzie ochrona praw na dobrach niematerialnych w dobie rozwoju społeczeństwa informacyjnego.

„Cena” wzrostu poziomu ochrony własności intelektualnej

Wśród specjalistów pojawiają się opinie, że zjawisko naruszania praw własności intelektualnej jest nieodłącznym elementem rozwoju tych państw, które reformują i unowocześniają swoją gospodarkę. Co więcej, nie jest odosobnione stanowisko, zgodnie z którym koncepcja praw wyłącznych służy przede wszystkim interesom krajów wysoko rozwiniętych⁴¹. Punktem wyjścia do tego typu rozważań jest stwierdzenie, iż obecnie podstawową zasadą większości systemów ochrony praw własności intelektualnej jest pozostawienie nakładów finansowych poniesionych przez podmiot uprawniony⁴², w przeciwieństwie do pierwotnej idei stojącej za konstrukcją praw wyłącznych, jaką była ochrona twórczości danego podmiotu bez względu na poniesione nakłady⁴³. W związku z powyższą tendencją coraz większego upowszechniania się anglosaskiego modelu *copyright* (w miejsce tradycyjnego, kontynentalnego modelu *droit d’auteur*) uznaje się, że współczesny system ochrony własności intelektualnej, zwłaszcza ten zawarty w umowach międzynarodowych, został ukształtowany w taki sposób, aby jak najszerszej chronić interesy państw, w których nakłady inwestycyjne na twórczość są najwyższe. Wydaje się

⁴⁰ Tamże, s. 194.

⁴¹ Tak na przykład: N. Kumar, *Intellectual Property Rights, Technology and Economic Development: Experiences of Asian Countries*, Research and Information System for Non-aligned and Other Developing Countries, Paper 25, 2002; krytycznie: W. Lesser, *The Effects...*, s. 1.

⁴² Przykładem tej tendencji może być orzeczenie Sądu Najwyższego USA w sprawie *Mazur vs. Stein*, gdzie stwierdzono, iż „[...] ekonomiczną (podkr. aut.) podstawą wszelkich działań władz w dziedzinie ochrony własności intelektualnej powinno być zachęcanie jednostek do podejmowania działań, które zapewnią wzrost ogólnego dobrobytu (podkr. aut.) poprzez talent twórców [...]”; [za:] C. M. Correa, *Implications of Intellectual Property Rights for the Access to and Use of Information Technologies in Developing Countries*, Discussion Paper Special Series from the International Workshop on The Information Revolution and Economic and Social Exclusion in Developing Countries, Maastricht 1996, s. 10–11.

⁴³ Orzeczenie Sądu Najwyższego USA w sprawie *Wheaton vs. Peters*, gdzie stwierdzono, że „[...] prawa wyłączne przyznane twórcom mają zapewnić promocję oraz rozwój nauki i sztuki, co w efekcie będzie służyło społeczeństwu [...]”; [za:] Tamże, s. 10

przy tym oczywiste, dlaczego najczęściej pojawiają się opinie mówiące o dyktacie USA w światowym systemie ochrony własności intelektualnej, czego rezultatem jest sama koncepcja włączenia zagadnień praw wyłącznych jako jednego z „filarów” WTO jak również konkretne rozwiązania Porozumienia TRIPS. Jednym z tego skutków jest hamowanie rozwoju państw „Południa” poprzez uniemożliwienie im rozwoju własnego nowoczesnego przemysłu w oparciu o rozwiązania wypracowane w państwach bogatej „Północy”. Dodatkowym zagadnieniem, które w tym miejscu należy tylko zasygnalizować, są kontrowersje związane z niedostępnością niezbędnych farmaceutyków w krajach rozwijających się⁴⁴.

Wszystkie powyższe kwestie w dużym stopniu wiążą się z realizacją postanowień TRIPS przez ChRL. Jak już wspomniano, państwu temu zarzuca się świadome oparcie rozwoju gospodarczego na naruszaniu własności intelektualnej. We wcześniejszej części niniejszej pracy wykazane zostało, iż zjawisko to jest zauważane przez władze chińskie, które podejmują również szereg działań mających na celu redukcję skali naruszeń praw wyłącznych. W związku z powyższym niektóre z przedstawianych zarzutów celowego naruszania praw wyłącznych nie znajdują pełnego oparcia w rzeczywistości.

Dodatkowo można to uzasadniać tym, iż władzom chińskim niewątpliwie zależy na jak najwyższym poziomie zagranicznych inwestycji bezpośrednich (FDI), który z oczywistych względów nie mógłby być osiągnięty w przypadku braku odpowiedniego poziomu ochrony własności intelektualnej. Badania przeprowadzone przez OECD wyraźnie wskazują, że niski poziom tej ochrony jest dla wielu eksporterów technologii czynnikiem zniechęcającym do transferu technologii do krajów będących w stadium rozwoju gospodarczego⁴⁵. Analizy wykonane w 2001 r., gdy Chiny przystępowały do WTO, wykazują, że poziom FDI w danym państwie wzrasta między innymi wraz z rosnącym poziomem ochrony własności intelektualnej⁴⁶; 1 punkt wzrostu w 12-stopniowej skali tego poziomu generuje 50-procentowy wzrost poziomu FDI oraz 40-procentowy wzrost poziomu importu⁴⁷. Ponadto wyższy poziom ochrony praw wyłącznych skutkuje wzrastającym poziomem nakładów na badania i rozwój (*Research and Development, R & D*), który w oczywisty sposób wpływa na poziom rozwoju gospodarczego danego państwa; przeprowadzone badania wskazują, iż zakładając, że jednostkowy przyrost produkcji stali

⁴⁴ Tej kwestii poświęcona jest Deklaracja w sprawie Porozumienia TRIPS i zdrowia publicznego (tzw. Deklaracja z Doha z 14.11.2001 r.), która określa wyjątki od ogólnych reguł TRIPS w stosunku do krajów rozwijających się, między innymi w postaci przyznania prawa do licencji przymusowych oraz okresów przejściowych w zakresie prawa patentowego jak również ochrony tajemnicy handlowej; ponadto istotne są postanowienia zawarte w Decyzji w sprawie wdrożenia ustępu 6. deklaracji z Doha (30.08.2003 r.), które określają sposoby, w jakie najslabiej rozwinięte państwa mogą wykorzystać wspomnianą konstrukcję licencji przymusowych; http://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min01_e/mindecl_trips_e.htm; http://www.wto.org/english/tratop_e/trips_e/implem_para6_e.htm (data wejścia 06.05.2006).

⁴⁵ W. Siebeck (red.), *Strengthening Protection of Intellectual Property in Developing Countries*, World Bank Discussion Papers, Waszyngton 1990, s. 82.

⁴⁶ W. Lesser, *The Effects...*, s. 14.

⁴⁷ Tamże, s. 13.

skutkuje wzrostem produktu krajowego brutto (PKB) o jednostkę, to jednostkowy przyrost produkcji układów scalonych generuje wzrost PKB o 2000 jednostek⁴⁸.

Ten ostatni trend stał się widoczny w ciągu ostatnich kilku lat wraz z pojawieniem się w Chinach licznych funduszy typu *venture capital*, które zapewniają kapitał startowy dla nowych przedsiębiorstw, zwłaszcza tych z sektora technik informacyjnych. Władze chińskie podejmują cały katalog działań mających spowodować zwiększenie atrakcyjności tamtejszego rynku dla inwestorów z branży nowych technologii; jako przykład można wskazać obniżkę podatków dochodowych dla przedsiębiorców z branży *high-tech* o 15% oraz całkowite zwolnienie dla podmiotów nowo powstałych przez okres pierwszych dwóch lat czy też zwolnienia od cła i VAT na import technologii i niezbędnego wyposażenia⁴⁹.

Istotnym czynnikiem kształtującym kierunek działań podejmowanych przez chińskich decydentów w sferze praw własności intelektualnej jest również zauważalny od drugiej połowy lat 90. XX w. szybki wzrost eksportu nowoczesnych technologii z Chin⁵⁰. Świadczy on o podniesieniu poziomu innowacyjności chińskiej gospodarki, czego bezpośrednim efektem jest konieczność zapewnienia skutecznej ochrony rodzimym przedmiotom praw wyłącznych. Mając przy tym na uwadze zasadę asymilacji należy podkreślić, iż wszelkie kroki podjęte przez chińskie władze w celu zwiększenia ochrony praw podmiotów krajowych muszą mieć zastosowanie również do podmiotów obcych.

Powyższe zestawienie względów ekonomicznych dodatkowo pokazuje, że zachowanie władz chińskich polegające na świadomej akceptacji czy wręcz wspieraniu naruszania praw wyłącznych byłoby całkowicie irracjonalne. Chiny, które w coraz większym stopniu angażują się w proces globalizacji i dążą do stworzenia potęgi gospodarczej równorzędnej USA, nie mogą sobie pozwolić na bierność wobec wszelkich postaci naruszeń własności intelektualnej. Przekonanie podmiotów zagranicznych o bezpieczeństwie własności intelektualnej w Chinach prowadzi bowiem do zwiększenia ich inwestycji na rynku chińskim, czego skutkiem będzie stopniowy wzrost inwestycji krajowych, również w dziedzinie nowoczesnych technologii. Należy podkreślić fakt, iż Chiny są państwem, które ma wystarczający potencjał, aby po stworzeniu największego społeczeństwa informacyjnego⁵¹ na świecie stać się światową potęgą nie tylko w dziedzinie produkcji sprzętu komputerowego (*hardware*), lecz również w zakresie tworzenia oprogramowania (*software*). Jedną z prze-

⁴⁸ X. Xiaohua, *The Burgeoning Electronics Industry*, [w:] R. Ash, C. Howe, Y. Y. Kueh, *China's Economic Reform – A Study with Documents*, London, New York 2003, s. 205.

⁴⁹ *Protocol on the Accession of the People's Republic of China to the Marrakesh Agreement Establishing the WTO*; s. 81–87.

⁵⁰ Należy przy tym zaznaczyć, iż jego wartość jest na poziomie ~40% importu technologii (dane za 1998 r.); D. Yang, *The Development of Intellectual Property in China*, „World Patent Information” 2003, nr 25, s. 137; na temat transferów technologii również D. Bennett, P. Bruun, *Transfer of Technology to China: A Scandinavian and European Perspective*, „European Management Journal” 2002 (20), Nr 1, s. 98–106.

⁵¹ O informatyzacji społeczeństwa chińskiego pisze D. Sheff, *China Dawn – The Story of a Technology and Business Revolution*, New York 2002.

słanek dla osiągnięcia tego celu jest właśnie stworzenie efektywnego systemu ochrony własności intelektualnej.

Konkluzje

Rosnąca potęga gospodarcza Chin i związana z tym informatyzacja chińskiego społeczeństwa niosą ze sobą konieczność podjęcia szeregu działań na rzecz ochrony własności intelektualnej w tym państwie. Nie są uzasadnione poglądy, zgodnie z którymi ChRL jest krajem, w którym władze nie mają pomysłów ani woli politycznej, aby zapewnić poszanowanie praw wyłącznych. Pokazują to zarówno dotychczasowe osiągnięcia Chin w powyższej dziedzinie, jak również analiza rachunku korzyści i strat płynących z podniesienia poziomu ochrony własności intelektualnej. Nie oznacza to oczywiście, że dokonane zmiany są wystarczająco głębokie, o czym świadczy chociażby przywołany poziom piractwa. Należy jednak mieć na uwadze fakt, iż wszelkie dane statystyczne w przypadku Chin odnoszą się do społeczeństwa, które nie tylko jest najliczniejsze na świecie (1,3 mld ludzi), lecz ponadto znajduje się na ścieżce rozwoju, którą inne państwa przechodziły w znacznie dłuższym czasie. Tym bardziej należy docenić katalog przemian w zakresie ochrony praw wyłącznych, którego rezultaty po wprowadzeniu dalszych udoskonaleń powinny stać się w perspektywie najbliższych kilku lat wyraźnie widoczne. Na koniec warto zasygnalizować zauważalny od kilku lat światowy trend wzrostu wskaźników piractwa – w pierwszej kolejności utworów audiowizualnych oraz oprogramowania. Zjawisko to pozostaje w ścisłym związku z rosnącą liczbą użytkowników internetu, za którego pośrednictwem możliwy stał się niekontrolowany obrót powyższymi utworami czy też oprogramowaniem. Problem ten istnieje w skali całego świata i nie należy o nim zapomnieć podczas oceny standardów ochrony własności intelektualnej w Chinach.